

ZESPÓŁ SZKÓŁ MUZYCZNYCH IM. CZESŁAWA NIEMENA
WE WŁOCŁAWKU

**PROGRAM NAUCZANIA
DLA
PRZEDMIOTU GŁÓWNEGO FORTEPIAN**

**PIERWSZY ETAP EDUKACYJNY:
OGÓLNOKSZTAŁCĄCA SZKOŁA MUZYCZNA
I PAŃSTWOWA SZKOŁA MUZYCZNA I STOPNIA**

Opracowanie:
mgr Ewa Grębocka - Stachowiak

Włocławek 2012r.

Program nauczania dla przedmiotu głównego fortepian, przeznaczony jest dla pierwszego etapu edukacyjnego - dla uczniów Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej, jak również Państwowej Szkoły Muzycznej I stopnia /cykl sześcioletni i czteroletni/ Zespołu Szkół Muzycznych im. Czesława Niemena we Włocławku.

Został opracowany w oparciu o następujące akty prawne:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 grudnia 2010 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa artystycznego w publicznych szkołach artystycznych (Dz.U. 2011 Nr 15, poz. 70)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 lutego 2011 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkołach artystycznych programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników dla szkół artystycznych (Dz. U. 2011 Nr 52, poz. 268)

Autor programu: Ewa Grębocka – Stachowiak

SPIS TREŚCI:

- I. Wstęp
- II. Cele kształcenia
- III. Programowe treści nauczania
Sposoby realizacji zamierzeń dydaktycznych
Osiągnięcia uczniów
- IV. Gamy – rozkład materiału
- V. Wymagania egzaminacyjne
- VI. Kryteria, formy i sposoby oceniania
- VII. Literatura przedmiotu
- VIII. Komentarz do realizacji programu

I. Wstęp

Program nauczania dla przedmiotu głównego fortepian, przeznaczony jest dla pierwszego etapu edukacyjnego - dla uczniów Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej, jak również Państwowej Szkoły Muzycznej I stopnia /cykl sześcioletni i czteroletni/ Zespołu Szkół Muzycznych im. Czesława Niemena we Włocławku. Został opracowany zgodnie z założeniami pierwszego etapu edukacyjnego, zawartymi w aktualnie obowiązujących aktach prawnych oraz zgodnie ze Statutem Szkoły.

Program zawiera cele edukacyjne i treści nauczania, sposoby ich realizacji, jak również wykaz umiejętności uczniów, nabytych na pierwszym etapie kształcenia, kryteria i formy oceniania oraz wykaz literatury przedmiotu o zróżnicowanym stopniu trudności. Zawarta w programie literatura stanowi jedynie propozycję, zaś o ostatecznym jej doborze decyduje nauczyciel fortepianu.

Niniejszy program ma pomóc nauczycielowi w pracy zarówno z uczniami bardzo zdolnymi, jak i uczniami o mniejszych predyspozycjach do kształcenia muzycznego. Został dostosowany do indywidualnych potrzeb oraz możliwości uczniów, dla których jest przeznaczony. Podczas indywidualnych lekcji nauczyciel może dopasować materiał i metody nauczania do potencjału i stopnia zaawansowania poszczególnych uczniów. Efektem jego pracy powinno być nauczenie podstaw gry na instrumencie, rozbudzenie wrażliwości artystycznej, poczucia estetyki, a także zamiłowania do muzyki i instrumentu oraz przygotowanie najzdolniejszych absolwentów do kontynuowania nauki na kolejnym etapie edukacyjnym.

II. Cele kształcenia

1. Zainteresowanie ucznia muzyką jako jedną z dziedzin życia duchowego człowieka.
2. Rozwijanie wyobraźni muzycznej ucznia oraz jego naturalnej potrzeby ekspresji.
3. Budzenie wrażliwości estetycznej, kształtowanie wrażliwości muzycznej i poczucia piękna.
4. Nauczanie podstaw gry na fortepianie.
5. Nauczanie zasad notacji w stopniu umożliwiającym uczniowi samodzielne odczytywanie prostego zapisu nutowego.
6. Rozwijanie uzdolnień muzycznych oraz umiejętności technicznych ucznia w sposób dostosowany do jego wieku i predyspozycji.
7. Wdrażanie ucznia do systematycznej pracy w domu.
8. Przystosowanie ucznia do samodzielnego i świadomego opracowywania utworów muzycznych.
9. Nauczanie gry a vista.
10. Nauczanie umiejętności muzykowania zespołowego.
11. Poszerzanie znajomości literatury fortepianowej, zachęcanie do samodzielnych poszukiwań w tym zakresie.
12. Przygotowanie ucznia do występów publicznych.
13. Przygotowanie absolwentów o odpowiednich predyspozycjach do dalszej edukacji muzycznej.

III Programowe treści nauczania, sposoby realizacji zamierzeń dydaktycznych, osiągnięcia uczniów

KLASA PIERWSZA CYKLU SZĘŚCIOLETNIEGO KLASA PIERWSZA CYKLU CZTEROLETNIEGO

Lp	Programowe treści nauczania	Formy realizacji, sytuacje edukacyjne	Wskaźniki osiągnięć ucznia – zamierzone efekty i nabyte umiejętności
1	Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu budowy, mechanizmu i historii fortepianu.	Obejrzenie instrumentu, zapoznanie ucznia z działaniem mechanizmu, układem klawiatury i funkcją pedałów. Omówienie różnic między fortepianem a pianinem. Zaprezentowanie walorów brzmieniowych instrumentu: rozpoznawanie dźwięków wysokich i niskich, głośnych i cichych, dłuższych i krótszych.	Uczeń potrafi prawidłowo nazwać poszczególne części fortepianu i rozumie działanie mechaniki. Zna nazwy klawiszy; orientuje się w rejestrach instrumentu i jego możliwościach brzmieniowych.
2	Zapoznanie z zasadami notacji muzycznej.	Zapoznanie ucznia z elementami zapisu muzycznego: system dwóch pięciolinii, czytanie nut w kluczu wiolinowym i basowym, metrum, wartości rytmiczne nut i pauz, kropka przy nucie, znaki chromatyczne (przykluczowe i przynutowe), aplikatura. Utrwalanie tych wiadomości w formie ćwiczeń (rysowanie i pisanie nut i znaków na pięciolinii, śpiewanie, odnajdywanie dźwięków na klawiaturze). Poznawanie oznaczeń dynamicznych i artykulacyjnych.	Uczeń potrafi nazwać i zagrać dźwięki w kluczu wiolinowym i basowym w zakresie co najmniej od oktawy małej do razkreślnej. Zna pojęcie metrum i zasady jego odczytywania, potrafi prawidłowo realizować wartości rytmiczne nut i pauz do ósemek włącznie oraz kropki przy nucie; umie zastosować znaki chromatyczne (przykluczowe i przynutowe). Stosuje palcowanie zgodne z zapisem. Realizuje poznane oznaczenia dynamiczne (piano, forte, crescendo, diminuendo), artykulacyjne (portato, w zależności od stopnia zaawansowania również staccato i legato).

3	Kształtowanie odpowiedniej postawy przy instrumencie oraz prawidłowego aparatu gry.	Ćwiczenia rozluźniające rąk, służące uzyskaniu swobody podczas grania. Wyrabianie nawyku prawidłowej postawy przy instrumencie (odległość ławy od fortepianu, odpowiednia wysokość, ustawienie nóg – w przypadku małych dzieci zastosowanie podnóżka). Ćwiczenia pomagające w oparciu i ułożeniu ręki na klawiaturze. Ćwiczenia uaktywniające palce (bez klawiatury i na klawiaturze).	Uczeń potrafi prawidłowo usiąść przy instrumencie. Swobodnie przenosi ręce i poprawnie układa je na klawiaturze, wykonuje prawidłowe ruchy palcami.
4	Poznanie elementów techniki fortepianowej.	Wprowadzanie i rozwijanie elementów techniki fortepianowej: kontrolowanie swobody ramion, łokci i przegubów; stosowanie artykulacji portato, wprowadzenie staccato i ewentualnie legato; ćwiczenia wzmacniające palce i rozwijające ich biegiłość: pięciopalcówka, gamy w obrębie oktawy, rozłożone dwudźwięki i trójdzźwięki; ćwiczenia na podkładanie pierwszego palca przy grze legato. Wykonywanie dwudźwięków dostosowanych do rozpiętości dłoni ucznia.	Uczeń potrafi w naturalny sposób ułożyć ręce na klawiaturze i z pomocą nauczyciela kontrolować swobodę aparatu. Wykonuje gamy zgodnie z rozkładem materiału oraz ćwiczenia techniczne i utwory, stosując artykulację portato, ewentualnie pozostałe poznane rodzaje artykulacji. Grając legato, poprawnie podkłada pierwszy palec. Potrafi prawidłowo wykonać dwudźwięki portato.
5	Zapoznanie ucznia z podstawowymi zasadami pracy nad utworem. Rozwijanie umiejętności gry a vista.	Rozczytywanie z uczniem utworów ze zwróceniem uwagi na dokładną realizację zapisu nutowego. Precyzyjne wyjaśnianie, w jaki sposób ma pracować nad utworem. Uświadamianie uczniowi znaczenia samodzielnej pracy w domu – położenie nacisku na systematyczność i wygospodarowanie odpowiedniej ilości czasu. Nawiązanie ściślejszej współpracy z rodzicami w celu uzyskania pomocy w zakresie rozplanowania ćwiczenia w domu.	Uczeń ćwiczy w domu systematycznie i samodzielnie. Przygotowuje się do lekcji zgodnie ze wskazówkami nauczyciela. Stara się dokładnie realizować zapis nutowy.
6	Właściwe interpretowanie utworów zgodnie z kanonami stylu i budową formalną.	Wykonanie przez nauczyciela opracowywanego utworu. Zwracanie uwagi na dokładną realizację zapisu nutowego i określeń wykonawczych. Omawianie budowy utworu i proponowanej interpretacji.	Uczeń wykonuje utwór zgodnie z zapisem nutowym i proponowaną przez nauczyciela interpretacją. Realizuje dynamikę i właściwie frazuje.

			Rozumie budowę formalną prostych utworów.
7	Rozwijanie wrażliwości i wyobraźni muzycznej.	Prezentowanie różnych rodzajów brzmienia fortepianu oraz różnych sposobów wydobywania dźwięku. Granie ze słuchu piosenek artykulacją portato. Omawianie charakteru granych utworów. Rozbudzanie wyobraźni ucznia poprzez wymyślanie krótkich opowiadań ilustrujących przebieg utworu i oddających jego nastrój. Przyzwyczajanie ucznia do świadomego słuchania własnej gry i reagowania na niewłaściwe brzmienie.	Uczeń potrafi wydobywać dźwięki zróżnicowane pod względem brzmienia i barwy. Potrafi określić charakter wysłuchanych utworów i samodzielnie tworzyć do nich historie lub ilustracje. Świadomie słucha własnej gry i stara się reagować na brzmienie instrumentu.
8	Poznanie zasad muzykowania zespołowego.	Wykonywanie z uczniem prostych utworów na cztery ręce. Uczenie współpracy w duecie i słuchania gry drugiej osoby. Zwracanie uwagi na synchronizację działań. Uwrażliwienie na proporcje dźwiękowe partii solisty i akompaniatora.	Uczeń potrafi wykonać prosty utwór na cztery ręce. Zna podstawowe zasady wspólnego muzykowania. Stara się dostosować do roli solisty lub akompaniatora.
9	Przygotowanie do praktyki estradowej. Doskonalenie technik zapamiętywania oraz koncentracji. Oswajanie tremy.	Dbanie o dobre opanowanie pamięciowe utworów w celu zminimalizowania tremy. Rozwijanie technik zapamiętywania: ćwiczenie na pamięć wyznaczonymi fragmentami, każdą ręką oddzielnie i razem; analiza prostych struktur interwałowych w melodii. Położenie nacisku na koncentrację uwagi podczas grania. Rozmowa z uczniem na temat czekających go publicznych występów. Przedstawienie ich jako miłego wydarzenia, podczas którego będzie mógł pochwalić się efektami swojej pracy. Zwrócenie uwagi na odpowiedni strój i zachowanie. Organizowanie prób generalnych przed występem. Omówienie występu – podkreślenie dobrych elementów wykonania i wskazanie na niedociągnięcia. Zachęcanie uczniów do słuchania występów kolegów.	Uczeń opanował pamięciowo program. Umie skoncentrować się i kontynuować grę w razie pomyłki. Jest przygotowany do grania przed publicznością. Cieszy się z możliwości zaprezentowania swoich umiejętności przed rodziną i kolegami. Umie właściwie zachować się podczas koncertu, zarówno jako wykonawca, jak i słuchacz. Po występie potrafi podzielić się odczuciami na temat swojego wykonania.

<p>10</p>	<p>Opanowanie i wykonanie utworów fortepianowych wybranych przez nauczyciela, z uwzględnieniem możliwości i preferencji ucznia. Zaprezentowanie przygotowanego programu przed komisją egzaminacyjną na zakończenie etapu edukacyjnego.</p>	<p>Zaprezentowanie przez nauczyciela utworów proponowanych do realizacji, by uczeń miał możliwość dokonania wyboru wspólnie z nauczycielem. Ćwiczenie zadanego programu. Ustalenie repertuaru na audycję lub przesłuchanie końcoworoczne.</p>	<p>Uczeń opanował zadany w ciągu roku materiał. Zaprezentował przygotowany program podczas audycji muzycznej lub przesłuchania końcoworoczne.</p>
------------------	--	---	---

**KLASA DRUGA I TRZECIA CYKLU SZESZCIOLETNIEGO
KLASA DRUGA CYKLU CZTEROLETNIEGO**

Lp	Programowe treści nauczania	Formy realizacji, sytuacje edukacyjne	Wskaźniki osiągnięć ucznia – zamierzone efekty i nabyte umiejętności
1	Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu budowy, mechanizmu i historii fortepianu.	Przypomnienie wiadomości z poprzedniej klasy, powtórzenie nazw części fortepianu i działania mechaniki w procesie powstawania dźwięku. Wprowadzenie nazw kolejnych oktaw.	Uczeń bez problemu rozpoznaje poszczególne części fortepianu, wie jak powstaje dźwięk. Potrafi nazwać wszystkie oktawy.
2	Zapoznanie z zasadami notacji muzycznej.	Utrwalanie wiadomości z klasy pierwszej. Wprowadzanie nowych elementów, rozszerzanie zakresu znajomości zapisu nutowego. Poznawanie kolejnych oznaczeń dynamicznych i agogicznych (pokaz). Zapoznanie ucznia z zapisem i sposobem realizacji ornamentów.	Uczeń potrafi prawidłowo zrealizować zapis nutowy w kluczu wiolinowym i basowym (od oktawy kontra do trzykreślnej), zna pełny zakres wartości rytmicznych oraz ich podział regularny i nieregularny, umie zrealizować przedtakt. Prawidłowo stosuje poznane rodzaje artykulacji. W wykonywanych utworach potrafi realizować oznaczenia dynamiczne (p, mp, mf, f, sf, pf, fp) oraz oznaczenia agogiczne (a tempo, rit., rall., accel., animato). Potrafi wykonać synkopę, ligaturę, zastosować przenośnik oktawowy. Prawidłowo realizuje przednutkę długą i krótką, mordent i obiegnik.
3	Kształtowanie odpowiedniej postawy przy instrumencie oraz prawidłowego aparatu gry.	Utrwalanie właściwej postawy przy instrumencie (pokaz, ćwiczenia); sprawdzanie konieczności stosowania podnóżka. Zwiększenie samodzielności ucznia w ustawianiu wysokości	Uczeń potrafi przyjąć prawidłową postawę przy instrumencie. Z pomocą nauczyciela reguluje

		<p>krzesła i ustalaniu jego odległości od fortepianu. Ćwiczenia poprawiające swobodę aparatu gry (rozluźnianie ramion, łokci i przegubów). Kontrolowanie właściwego ułożenia dłoni na klawiaturze. Zwrócenie uwagi na zależność między prawidłowym aparatem gry a jakością dźwięku. Ćwiczenia przygotowujące do używania pedału.</p>	<p>wysokość krzesła, odległość od fortepianu, ułożenie nóg. Podczas grania zachowuje swobodę ruchów. Prawidłowo układa dłonie na klawiaturze. Zauważa różnicę w jakości dźwięku w zależności od stopnia rozluźnienia aparatu gry. Stara się prawidłowo operować pedałem.</p>
4	<p>Poznanie elementów techniki fortepianowej.</p>	<p>Utrwalanie poznanych wcześniej elementów techniki fortepianowej. Praca nad techniką akordową: dwudźwięki i trójdźwięki portato. Stosowanie pedału rytmicznego i synkopowanego. Ćwiczenia polegające na eksponowaniu linii melodycznej na tle akompaniamentu. Ćwiczenia poprawiające niezależność artykulacyjną obu rąk. Stosowanie nowych temp. Rozwijanie techniki palcowej - gamy durowe i molowe w ruchu równoległym i rozbieżnym, rozłożone trójdźwięki w szerszym zakresie.</p>	<p>Uczeń potrafi swobodnie wykonywać: gamy durowe i molowe przez dwie oktawy w ruchu równoległym i rozbieżnym. W sposób zalecany przez nauczyciela ćwiczy gamy i pasaże zgodnie z rozkładem materiału. Świadomie pracuje nad wyrównaniem artykulacji i dźwięku, sprawnym podkładaniem pierwszego palca, niezależnością i aktywnością palców. Swobodnie wykonuje dwudźwięki i trójdźwięki portato. Poprzez dynamikę próbuje różnicować melodię i akompaniament. Potrafi zastosować równocześnie dwa odmienne rodzaje artykulacji. W związku z większymi umiejętnościami motorycznymi może grać w szybszych tempach.</p>
5	<p>Zapoznanie ucznia z podstawowymi zasadami pracy nad utworem. Rozwijanie umiejętności gry a vista.</p>	<p>Prezentacja utworów w celu uświadomienia uczniowi oczekiwanego efektu jego pracy. Precyzyjne wyjaśnienie wymagań nauczyciela – wskazanie utworów lub ich fragmentów, które uczeń ma przygotować na kolejną lekcję;</p>	<p>Uczeń ma świadomość konieczności systematycznej i rzetelnej pracy w domu. Potrafi ćwiczyć według wskazówek nauczyciela i stosować</p>

		<p>podanie sposobów ćwiczenia. Ścisła współpraca z rodzicami w zakresie rozplanowania ćwiczenia w domu. Sprawdzanie i omawianie realizowanych przez ucznia zadań. Rozwijanie świadomości muzycznej ucznia poprzez mobilizowanie go do analizy własnej gry.</p> <p>Gra a vista łatwych utworów podczas lekcji.</p> <p>Zwracanie uwagi na poprawność i płynność wykonania.</p>	<p>pokazane mu na lekcji metody i ćwiczenia.</p> <p>Ma większą świadomość stawianych mu wymagań – potrafi samodzielnie wskazać popełnione błędy i je korygować.</p> <p>Zna zasady gry a vista i stara się je realizować.</p>
6	<p>Właściwe interpretowanie utworów zgodnie z kanonami stylu i budową formalną.</p>	<p>Krótkie omówienie przez nauczyciela stylu twórczości kompozytora, epoki w której tworzył oraz charakteru danego utworu. Prezentacja utworów. Propozycje interpretacji, namawianie ucznia do własnych poszukiwań interpretacyjnych.</p> <p>Dbłość o dokładną realizację zapisu nutowego i określeń wykonawczych. Zaznajamianie ucznia ze słownictwem z zakresu budowy formalnej utworu. Omawianie budowy opracowywanych kompozycji i zwrócenie uwagi na podobieństwa i różnice występujące w ich przebiegu. Praca nad realizacją utworów polifonizujących i polifonicznych – równoczesne słuchanie dwóch głosów i niezależne ich prowadzenie (ćwiczenia).</p>	<p>Uczeń posiada podstawowe informacje na temat kompozytora, epoki i charakteru utworu.</p> <p>Dokładnie realizuje zapis muzyczny. Rozumie formę wykonywanych utworów. Zna pojęcia: motyw, fraza, zdanie, poprzednik, następnik; zna proste formy muzyczne: AB, ABA, rondo.</p> <p>Potrafi trafnie określić charakter i nastrój utworu.</p> <p>Realizuje sugestie nauczyciela. Próbuje samodzielnie zinterpretować utwór.</p> <p>Słyszy poszczególne głosy w utworach polifonizujących, potrafi je naprzemiennie eksponować.</p>
7	<p>Rozwijanie wrażliwości i wyobraźni muzycznej.</p>	<p>Praca nad dźwiękiem (pokaz, ćwiczenia). Dążenie poprzez rozbudzanie wyobraźni ucznia do uzyskania zamierzonego efektu brzmieniowego. Uwrażliwianie ucznia na jakość dźwięku. Próby wyrażania dźwiękiem charakteru utworu. Zachęcanie uczniów do słuchania muzyki klasycznej, chodzenia na koncerty.</p>	<p>Uczeń kierując się wyobraźnią muzyczną, dąży do uzyskania odpowiedniego brzmienia.</p> <p>Dbą o właściwą jakość dźwięku i różnicuje go w zależności od charakteru utworu.</p> <p>Słuchając wykonanych wybitnych pianistów rozwija intuicję muzyczną i osobowość artystyczną.</p>

8	Poznanie zasad muzykowania zespołowego.	Wykonywanie utworów na cztery ręce (duet: uczeń – nauczyciel lub uczeń – uczeń). Uczenie współdziałania i wzajemnej odpowiedzialności. Znajomość obu partii utworu.	Uczeń chętnie gra utwory w duecie. Potrafi słuchać zarówno swojej, jak i towarzyszącej partii utworu. Ma świadomość współtworzenia wykonania. Znając obie partie utworu, w razie pomyłki potrafi włączyć się w tok wykonania.
9	Przygotowanie do praktyki estradowej. Doskonalenie technik zapamiętywania oraz koncentracji. Oswajanie tremy.	Dbałość o odpowiednio wczesne opanowanie pamięciowe utworów przeznaczonych na audycję i egzamin. Rozwijanie świadomego zapamiętywania – wskazywanie podobieństw i różnic w przebiegu utworu. Ćwiczenia sprawdzające opanowanie pamięciowe (gra osobno na pamięć, wykonywanie wskazanych przez nauczyciela fragmentów). Wspólne analizowanie i pomoc w zapamiętywaniu problematycznych miejsc. Mobilizowanie ucznia do jak najdłuższej koncentracji uwagi podczas wykonywania utworu. Praca nad eliminowaniem destrukcyjnej tremy. Ogrywanie repertuaru przed innymi uczniami. Rozmowa z uczniem – wzmacnianie jego poczucia własnej wartości, dodawanie otuchy przed występem, chwalenie go za każde udane wykonanie.	Uczeń jest dobrze przygotowany do czekającego go występu – opanował pamięciowo utwory i potrafi je poprawnie wykonać. Jest skoncentrowany, w razie pomyłki umie kontynuować grę. Stara się zapanować nad tremą. Udany występ wzmacnia jego poczucie własnej wartości.
10	Opanowanie i wykonanie utworów fortepianowych wybranych przez nauczyciela, z uwzględnieniem możliwości i preferencji ucznia. Zaprezentowanie przygotowanego programu przed komisją egzaminacyjną na zakończenie etapu edukacyjnego.	Prezentacja utworów – wykonanie ich przez nauczyciela. Wielokierunkowe rozwijanie uzdolnień muzycznych ucznia – ćwiczenie utworów o zróżnicowanej problematyce. Opanowanie pod względem technicznym – wykonawczym i pamięciowym programu na audycję klasową, przesłuchanie półroczne i egzamin końcoworoczny.	Uczeń opanował zadany w ciągu roku materiał. Zaprezentował przygotowany program podczas audycji muzycznej, przesłuchania lub egzaminu końcoworocznego.

KLASA CZWARTA I PIĄTA CYKLU SZEŚCIOLETNIEGO
KLASA TRZECIA CYKLU CZTEROLETNIEGO

Lp	Programowe treści nauczania	Formy realizacji, sytuacje edukacyjne	Wskaźniki osiągnięć ucznia – zamierzone efekty i nabyte umiejętności
1	Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu budowy, mechanizmu i historii fortepianu.	Utrwalenie wiadomości z poprzednich klas. Omówienie historii fortepianu i jego prototypów. Zapoznanie ze znanymi markami fortepianów. Poznawanie najwybitniejszych kompozytorów muzyki fortepianowej. Podkreślanie roli fortepianu jako instrumentu solowego i w zespole.	Uczeń zna budowę fortepianu. Posiada podstawową wiedzę z zakresu historii instrumentu (czas powstania, konstruktor) oraz zna jego prototypy. Potrafi wymienić znane marki fortepianów. Zna najwybitniejszych kompozytorów muzyki fortepianowej. Umie wskazać różnice między rolą pianisty – solisty i pianisty – akompaniatora.
2	Zapoznanie z zasadami notacji muzycznej.	Utrwalanie dotychczasowych wiadomości z zakresu czytania tekstu nutowego. Poznawanie nowych oznaczeń i określeń muzycznych. Omawianie i prezentowanie przez nauczyciela ich zastosowania. Namawianie ucznia do korzystania ze słownika i encyklopedii muzycznej oraz innych dostępnych źródeł wiedzy muzycznej.	Uczeń potrafi poprawnie odczytać i zrealizować zapis muzyczny. W pełnym zakresie stosuje poznane oznaczenia i określenia (dynamiczne, artykulacyjne i agogiczne); zna zasady prawidłowej aplikatury. Potrafi odczytać i zrealizować ornamenty (przednutka krótka i długa, mordent, obiegnik, arpeggio, tryl). W celu poszerzenia wiedzy muzycznej sięga do słowników i encyklopedii muzycznych.

3	Kształtowanie odpowiedniej postawy przy instrumencie oraz prawidłowego aparatu gry.	Utrwalanie prawidłowej postawy przy instrumencie. Praca z uczniem nad świadomym rozluźnianiem aparatu gry (opuszczone ramiona, luźne łokcie, elastyczne przeguby i dłonie) – położenie nacisku na samokontrolę. Uświadamianie uczniowi wpływu postawy i poprawności aparatu gry na jakość i barwę dźwięku.	Uczeń zajmuje prawidłową postawę przy instrumencie (umie ułożyć ręce i nogi). Potrafi świadomie kontrolować swobodę aparatu gry i eliminować pojawiające się napięcia. Zauważa związek pomiędzy prawidłową postawą i swobodą aparatu gry a jakością dźwięku.
4	Poznanie elementów techniki fortepianowej.	Wprowadzenie nowych zagadnień techniczno – wykonawczych. Omawianie przez nauczyciela zagadnień technicznych zawartych w realizowanych utworach i wykazanie praktycznej przydatności ćwiczonych wprawek, gam i etiud. Zaproponowanie uczniowi różnych sposobów ćwiczenia z podkreśleniem dbałości o jakość dźwięku. Wprowadzenie lewego pedału, wskazanie na jego rolę w różnicowaniu dynamiki i barwy dźwięku.	Uczeń posługuje się artykulacją staccato, legato, portato i potrafi każdą z nich różnicować. Opanował nowe umiejętności techniczno – wykonawcze, np. repetycje, grupy polirytmiczne. Gra swobodnie gamy i pasażę w tempach umiarkowanych i szybkich, zgodnie z rozkładem materiału. Koryguje niewyrównany dźwięk. Dwudźwięki i akordy potrafi grać różnymi rodzajami artykulacji. Umie wyeksponować górny lub dolny dźwięk akordu oraz dokonać bezgłośnie zamiany palców na jednym ze składników akordu. Swobodnie realizuje ozdobniki. Potrafi posługiwać się prawym i lewym pedałem.
5	Zapoznanie ucznia z podstawowymi zasadami pracy nad utworem. Rozwijanie umiejętności gry a vista.	Uświadczenie uczniowi konieczności zwiększenia ilości czasu przeznaczanego na codzienne ćwiczenie. Zwracanie uwagi na dokładność w ćwiczeniu pozwalającą na lepszą efektywność. Ćwiczenia w grze a vista.	Uczeń przeznaczą większą niż dotychczas ilość czasu na ćwiczenie. Jego praca w domu jest bardziej ukierunkowana i efektywna.

			Rozwinął umiejętność gry a vista łatwych utworów w wolnym tempie z uwzględnieniem precyzji rytmicznej.
6	Właściwe interpretowanie utworów zgodnie z kanonami stylu i budową formalną.	Prezentowanie przez nauczyciela opracowywanego utworu. Przedstawienie krótkiej charakterystyki epoki oraz kompozytora, omówienie budowy formalnej utworów. Wprowadzenie informacji na temat nowopoznanych form muzycznych. Analizowanie w podstawowym zakresie elementów muzycznych utworu takich jak: melodia, harmonia, rytm, dynamika, agogika. Dbłość o realizację utworu zgodnie z zapisem muzycznym. Słuchanie wspólnie z uczniem nagrań i analizowanie ich.	Uczeń posiada podstawowe wiadomości dotyczące epoki i stylu granych przez siebie utworów, stara się różnicować je stylistycznie. Umie wymienić elementy dzieła muzycznego. Rozumie budowę formalną utworów – zna formę allegro sonatowego, ronda, wariacji; formy taneczne; małe formy polifoniczne (kanon, preludium, inwencja). Wykonuje utwory zgodnie z zapisem muzycznym i podejmuje próby samodzielnej kreacji artystycznej. Świadomie porównuje i analizuje różne wykonania tego samego utworu. Słucha nagrań muzyki fortepianowej i chodzi na koncerty.
7	Rozwijanie wrażliwości i wyobraźni muzycznej.	Praca nad dźwiękiem – poszerzanie umiejętności ucznia w zakresie sposobów wydobywania dźwięku, uwrażliwienie na niuanse brzmieniowe. Zachęcanie ucznia do własnych poszukiwań w zakresie kolorystyki dźwięku poprzez odniesienie się do jego wyobraźni. Rozwijanie osobowości artystycznej ucznia – próby swobodnego wyrażania emocji dźwiękiem, kształtowanie temperamentu muzycznego.	Uczeń stara się uzyskać gatunek dźwięku adekwatny do charakteru utworu. Wykorzystuje wyobraźnię do samodzielnej interpretacji i poszukiwań kolorystycznych. Podejmuje próby oddania grą własnych emocji. Rozwinął cechy osobowości artystycznej pozwalające na właściwe oddanie nastroju utworu (frazowanie, tempo rubato, swobodne operowanie

			czasem – fermata, pauza, wybrzmienie).
8	Poznanie zasad muzykowania zespołowego.	Przygotowywanie na lekcjach utworów na cztery ręce i dwa fortepiany. Muzykowanie z innym instrumentem. Zachęcanie uczniów do grania w zespołach kameralnych.	Uczeń chętnie gra muzykę kameralną – wykonuje utwory na cztery ręce, dwa fortepiany, akompaniuje innym instrumentalistom (potrafi zachować odpowiednie proporcje dźwiękowe i współdziałać z solistą), współpracuje z zespołami kameralnymi.
9	Przygotowanie do praktyki estradowej. Doskonalenie technik zapamiętywania oraz koncentracji. Oswajanie tremy.	Przygotowanie ucznia do udziału w popisach klasowych, audycjach muzycznych, przesłuchaniach i egzaminach promocyjnych. Praca nad bardzo dobrym opanowaniem tekstu. Nagrywanie wykonań ucznia w celu analizy jego gry i skorygowania błędów. Pokonywanie tremy poprzez ogrywanie programu przed rodziną i znajomymi. Omawianie właściwego zachowania na estradzie, zwracanie uwagi na odpowiedni ubiór.	Uczeń w ciągu roku występuje na popisach, audycjach, przesłuchaniach oraz na egzaminie promocyjnym. Stara się bardzo dobrze pamięciowo opanować utwory, aby zminimalizować tremę. Występuje często przed rodziną i znajomymi. Wie, jak należy zachować się na estradzie. Nagrywa swoje występy, aby przeprowadzić ich analizę i wyciągnąć wnioski. Cieszy się z możliwości zaprezentowania efektów swojej pracy na estradzie.
10	Opanowanie i wykonanie utworów fortepianowych wybranych przez nauczyciela, z uwzględnieniem możliwości i preferencji ucznia. Zaprezentowanie przygotowanego programu przed komisją egzaminacyjną na zakończenie etapu edukacyjnego.	Wybór programu przez nauczyciela z uwzględnieniem możliwości i preferencji ucznia. Przygotowanie repertuaru do egzaminu promocyjnego i zaprezentowanie go przed komisją egzaminacyjną.	Uczeń przygotował wybrany przez nauczyciela program, realizując w zakresie swoich możliwości zadania techniczne – wykonawcze właściwe dla tego etapu edukacyjnego. Wykonał przed komisją egzaminacyjną wybrany repertuar.

**KLASA SZÓSTA CYKLU SZEŚCIOLETNIEGO
KLASA CZWARTA CYKLU CZTEROLETNIEGO**

Lp	Programowe treści nauczania	Formy realizacji, sytuacje edukacyjne	Wskaźniki osiągnięć ucznia – zamierzone efekty i nabyte umiejętności
1	Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu budowy, mechanizmu i historii fortepianu.	Powtarzanie wiadomości z poprzednich klas. Poszerzanie wiedzy na temat historii instrumentu, kompozytorów muzyki fortepianowej i wybitnych pianistów.	Uczeń zna budowę i historię fortepianu. Uczeń utrwalił i poszerzył swoją wiedzę na temat muzyki fortepianowej i wybitnych pianistów.
2	Zapoznanie z zasadami notacji muzycznej.	Pokaz i omówienie nowych elementów zapisu muzycznego - ćwiczenia praktyczne. Zachęcanie ucznia do samodzielnego sprawdzania i wyjaśniania znaczenia poszczególnych określeń wykonawczych w celu wiernego odtworzenia zamysłu kompozytora.	Uczeń posiada umiejętność samodzielnego i bezbłędnego odczytywania tekstu nutowego w kluczach: wiolinowym i basowym. Korzysta z wiedzy zdobytej w latach ubiegłych. Rozumie i potrafi realizować pojawiające się w utworach oznaczenia muzyczne, określenia wykonawcze i wskazówki od wydawcy.
3	Kształtowanie odpowiedniej postawy przy instrumencie oraz prawidłowego aparatu gry.	Dalsze doskonalenie aparatu gry i zwracanie uwagi na prawidłową postawę przy instrumencie. Wymaganie od ucznia większej samodzielności w kontrolowaniu swobody i poprawności aparatu gry.	Uczeń umie przyjąć prawidłową postawę przy instrumencie. Kontroluje swobodę aparatu gry i dba o jakość dźwięku. Ma świadomość roli i działania palców w procesie powstawania dźwięków.
4	Poznawanie elementów techniki fortepianowej.	Doskonalenie umiejętności technicznych ucznia. Rozwiązywanie indywidualnych problemów. Rozwijanie biegłości palcowej (poszerzony zestaw gam i pasaży, etiudy o charakterze wirtuozowskim). Dbłość o precyzję i selektywność wykonania oraz wyrównaną motorykę gry.	Uczeń udoskonalił utrwalone elementy techniki fortepianowej z uwzględnieniem niezależności rąk. Posiadał umiejętność grania różnymi sposobami artykulacji (legato, non

			<p>legato, staccato, portato).</p> <p>Gra gamy zgodnie z rozkładem materiału. Swobodniej porusza się w szybkich tempach.</p> <p>Jego grę cechuje wyrównana motoryka i selektywność dźwięku.</p> <p>Potrafi posługiwać się prawym pedałem (prostym – taktowym, jak również synkopowanym).</p>
5	<p>Zapoznanie ucznia z podstawowymi zasadami pracy nad utworem.</p> <p>Rozwijanie umiejętności gry a vista.</p>	<p>Omawianie sposobów ćwiczenia i rozwiązywania problemów techniczno – wykonawczych w celu zwiększenia efektywności pracy nad repertuarem końcowym. Ustalenie planu pracy nad poszczególnymi utworami dostosowanego do terminów kolejnych przesłuchań dyplomowych. Podkreślenie znaczenia systematyczności i staranności w codziennym ćwiczeniu.</p> <p>Doskonalenie umiejętności gry a vista.</p>	<p>Uczeń potrafi samodzielnie opracować łatwy utwór pod względem techniczno – wykonawczym (dynamika, palcowanie, pedalizacja, frazowanie, interpretacja).</p> <p>Korzystając ze wskazówek nauczyciela, systematycznie i rzetelnie pracuje nad przygotowaniem programu egzaminu końcowego.</p> <p>Potrafi ćwiczyć samodzielnie i zgodnie z ustalonym rocznym planem pracy.</p> <p>Posiada umiejętność świadomego ćwiczenia i korekty własnych błędów.</p> <p>Płynnie i swobodnie gra a prima vista utwory o niewielkim stopniu trudności w wolnym tempie, z uwzględnieniem precyzji rytmicznej.</p>
6	<p>Właściwe interpretowanie utworów zgodnie z kanonami stylu i budową formalną.</p>	<p>Prezentowanie utworów przez nauczyciela. Dbałość o zgodność wykonania z tekstem muzycznym. Analizowanie utworów przygotowywanych do egzaminu końcowego pod względem budowy formalnej i innych elementów dzieła muzycznego. Praca nad logiczną i przejrzystą interpretacją (świadome prowadzenie frazy, rozplanowanie dynamiki i zmian agogicznych).</p>	<p>Uczeń zgodnie z zapisem nutowym realizuje metrorytmikę, agogikę i dynamikę utworu.</p> <p>Interpretacja utworu, proponowana przez nauczyciela i zgodna z inwencją twórczą ucznia, pozostaje w zgodzie z budową formalną utworu.</p>

			Uczeń posiada umiejętność frazowania i operowania podstawowymi sposobami artykulacji, dzięki czemu stara się plastycznie oddać budowę formalną poszczególnych utworów i logicznie kształtować przebieg wykonania.
7	Rozwijanie wrażliwości i wyobraźni muzycznej.	Praca nad pogłębieniem wyrazu muzycznego w opracowywanych utworach, dojrzałym wyrażaniem emocji, kolorystyką dźwiękową i budowaniem nastroju. Kształtowanie osobowości artystycznej i temperamentu muzycznego ucznia poprzez słuchanie i omawianie nagrań i koncertów wybitnych pianistów.	Uczeń wykonuje program dyplomowy z dojrzałością emocjonalną, wyrazem artystycznym i bogatą kolorystyką dźwiękową. Dzięki rozwiniętej wyobraźni i wrażliwości muzycznej właściwie buduje klimat utworów. Nadaje artystyczny kształt swojemu wykonaniu.
8	Poznanie zasad muzykowania zespołowego.	Rozwijanie umiejętności muzykowania zespołowego. Gra w duecie z innym instrumentalistą. Zachęcanie uczniów do grania w zespołach kameralnych.	Uczeń chętnie wykonuje muzykę kameralną. Zaprezentował przygotowany akompaniament towarzysząc innemu instrumentalistcie albo wykonał utwór na cztery ręce lub na dwa fortepiany. Posiada umiejętność muzykowania zespołowego pod kierunkiem nauczyciela – utwory na cztery ręce, na dwa fortepiany, łatwe akompaniamenty.
9	Przygotowanie do praktyki estradowej. Doskonalenie technik zapamiętywania oraz koncentracji. Oswajanie tremy.	Przygotowanie ucznia do wykonania programu na przesłuchaniach, egzaminie końcowym, audycjach i koncertach. Rozwijanie zdolności koncentracji i świadomego zapamiętywania. Pozytywne wizualizowanie przebiegu występu.	Uczeń swobodnie i pewnie wykonuje program na audycjach, koncertach, popisach, przesłuchaniach i egzaminie dyplomowym. Posługuje się różnymi formami zapamiętywania. Potrafi utrzymać koncentrację uwagi w trakcie całego występu. Dobrze radzi sobie z tremą. Przyswoił sobie

			podstawowe elementy obycia estradowego. Umie dokonać właściwej samooceny wykonania utworu. Odczuwa satysfakcję z możliwości zaprezentowania zdobytych umiejętności i efektów swojej kilkuletniej pracy.
10	Opanowanie i wykonanie utworów fortepianowych wybranych przez nauczyciela, z uwzględnieniem możliwości i preferencji ucznia. Zaprezentowanie przygotowanego programu przed komisją egzaminacyjną na zakończenie etapu edukacyjnego.	Wybór repertuaru dyplomowego, zapewniającego korzystne zaprezentowanie się ucznia podczas egzaminu kończącego pierwszy etap edukacyjny. Wykonanie programu podczas przesłuchań dyplomowych i egzaminu dyplomowego. Przygotowanie najzdolniejszych uczniów do dalszego kształcenia muzycznego.	Uczeń opanował literaturę fortepianową w następującym zakresie: etiudy o zróżnicowanej problematyce technicznej dla prawej i lewej ręki, utwory polifoniczne, formy klasyczne (do wyboru: sonatiny, sonaty, koncerty, rondo, wariacje), akompaniamenty. Uczeń z pamięci wykonał program dyplomowy wykorzystując w jak największym stopniu zdobyte umiejętności techniczne i pamięciowe oraz zdolności interpretacyjne.

IV. Gamy – rozkład materiału

CYKL SZEŚCIOLETNI

Klasa I/c6

Gamy: C, G, D, A, E, H, F wraz z pasażem w obrębie jednej oktawy; wybrane gamy molowe harmoniczne i melodyczne równoległe do poznanych gam durowych wraz z pasażem w obrębie jednej oktawy.

Klasa II/c6

pierwsze półrocze: gamy i pasaże durowe i molowe do 4 znaków przykluczowych wraz z pasażem tonicznym w obrębie dwóch oktaw

drugie półrocze: gamy durowe krzyżkowe wszystkie, bemolowe do 4 znaków przykluczowych wraz z pasażem i przewrotami w obrębie dwóch oktaw; gamy molowe harmoniczne i melodyczne równoległe do poznanych gam durowych wraz z pasażem i przewrotami w obrębie dwóch oktaw

Klasa III/c6

pierwsze półrocze: wszystkie gamy i pasaże toniczne z przewrotami w obrębie dwóch oktaw, gama chromatyczna oddzielnie w obrębie dwóch oktaw

drugie półrocze: wszystkie gamy oraz pasaże toniczne z przewrotami równoległe w obrębie czterech oktaw; gama chromatyczna oburącz w obrębie dwóch oktaw

Klasa IV/c6

pierwsze półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe harmoniczne w ruchu kombinowanym przez cztery oktawy; gamy molowe melodyczne oraz pasaże z przewrotami równoległe w obrębie czterech oktaw; gama chromatyczna oburącz w obrębie dwóch oktaw, kadencje w tonacjach durowych

drugie półrocze: gamy durowe i molowe harmoniczne oraz pasaże toniczne z przewrotami w ruchu kombinowanym przez cztery oktawy; molowe melodyczne równoległe; gama chromatyczna oburącz w obrębie czterech oktaw; kadencje w tonacjach durowych i molowych

Klasa V/c6

pierwsze półrocze: wszystkie gamy i pasaże z przewrotami w pozycji oktawy w ruchu kombinowanym przez cztery oktawy; wszystkie gamy durowe i molowe w pozycji tercji równoległe; gama chromatyczna w obrębie czterech oktaw; pasaże wraz z przewrotami w ruchu kombinowanym; pasaż dominanty septymowej równoległe; kadencje

drugie półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe w pozycji oktawy w ruchu kombinowanym, w pozycji tercji i decymy równoległe; gama chromatyczna w obrębie czterech oktaw; pasaże wraz z przewrotami w ruchu kombinowanym w obrębie czterech oktaw; pasaż dominanty septymowej równoległe; akord septymowy zmniejszony siódmego stopnia równoległe; kadencje

Klasa VI/c6

pierwsze półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe w pozycji oktawy w ruchu kombinowanym przez cztery oktawy; wszystkie gamy durowe i molowe w pozycji tercji i decymy równoległe a durowe również w pozycji seksty; gamy chromatyczne równoległe w obrębie czterech oktaw; pasaże wraz z przewrotami w ruchu kombinowanym; pasaż dominanty septymowej równoległe; kadencje

drugie półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe w pozycji oktawy w ruchu kombinowanym przez cztery oktawy; w pozycji tercji, seksty i decymy równoległe; gamy chromatyczne równoległe w obrębie czterech oktaw; pasaże wraz z przewrotami w ruchu kombinowanym w obrębie czterech oktaw; pasaż dominanty septymowej równoległe; akord septymowy zmniejszony siódmego stopnia równoległe; kadencje

CYKL CZTEROLETNI

Klasa I/c4

Gamy: C, G, D, A, E, H, F wraz z pasażem w obrębie jednej oktawy; wybrane gamy molowe harmoniczne i melodyczne równoległe do poznanych gam durowych wraz z pasażem w obrębie jednej oktawy,

Klasa II/c4

pierwsze półrocze: gamy durowe krzyżkowe wszystkie, bemolowe do 4 znaków przykluczowych wraz z pasażem i przewrotami w obrębie dwóch oktaw; gamy molowe harmoniczne i melodyczne równoległe do poznanych gam durowych wraz z pasażem i przewrotami w obrębie dwóch oktaw

drugie półrocze: wszystkie gamy oraz pasaże toniczne z przewrotami równoległe w obrębie czterech oktaw; gama chromatyczna oburącz w obrębie dwóch oktaw

Klasa III/c4

pierwsze półrocze: gamy durowe i molowe harmoniczne oraz pasaże toniczne z przewrotami w ruchu kombinowanym przez cztery oktawy; molowe melodyczne równoległe; gama chromatyczna oburącz w obrębie czterech oktaw, kadencje w tonacjach durowych i molowych

drugie półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe w pozycji oktawy w ruchu kombinowanym, w pozycji tercji i decymy równoległe; gama chromatyczna w obrębie czterech oktaw; pasaże wraz z przewrotami w ruchu kombinowanym w obrębie czterech oktaw; pasaż dominanty septymowej równoległe; akord septymowy zmniejszony siódmego stopnia równoległe; kadencje

Klasa IV/c4

pierwsze półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe w pozycji oktawy w ruchu kombinowanym przez cztery oktawy; wszystkie gamy durowe i molowe w pozycji tercji i decymy równoległe a durowe również w pozycji seksty; gamy chromatyczne równoległe w obrębie czterech oktaw; pasaże wraz z przewrotami w ruchu kombinowanym; pasaż dominanty septymowej równoległe; kadencje

drugie półrocze: wszystkie gamy durowe i molowe w pozycji oktawy w ruchu kombinowanym przez cztery oktawy; w pozycji tercji, seksty i decymy równoległe; gamy chromatyczne równoległe w obrębie czterech oktaw; pasaże wraz z przewrotami w ruchu kombinowanym w obrębie czterech oktaw; pasaż dominanty septymowej równoległe; akord septymowy zmniejszony siódmego stopnia równoległe; kadencje

V. Wymagania egzaminacyjne

CYKL SZEŚCIOLETNI

Klasa I/c6

KONCERT WIOSENNY DLA RODZICÓW (marzec/kwiecień)

- dwa dowolne ćwiczenia lub utwory, w tym jeden na 4 ręce

PRZESŁUCHANIE KOŃCOWOROCZNE

- dowolnie wybrana para gam: durowa i równoległa molowa, przygotowane zgodnie z programem klasy pierwszej
- dwa dowolnie wybrane ćwiczenia lub utwory

Klasa II/c6

PRZESŁUCHANIE PÓŁROCZNE

- dowolnie wybrana para gam: gama durowa i równoległa molowa, przygotowane zgodnie z programem nauczania
- dwa utwory wybrane zgodnie z planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny

EGZAMIN KOŃCOWOROCZNY

- para gam, przygotowana zgodnie z programem i planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny
- etiuda
- utwór barokowy
- część sonatiny/sonaty, rondo, wariacje lub część koncertu
- utwór dowolny

Klasa III/c6

PRZESŁUCHANIE PÓŁROCZNE

- gama durowa wraz z równoległą gamą molową, losowana spośród czterech par gam, zgodnie z planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny
- dwa utwory wybrane zgodnie z planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny

EGZAMIN KOŃCOWOROCZNY

- para gam, przygotowana zgodnie z programem i planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny
- etiuda
- utwór barokowy
- część sonatiny/sonaty, rondo, wariacje lub część koncertu
- utwór dowolny

Klasa IV/c6

PRZESŁUCHANIE PÓŁROCZNE

- gama durowa wraz z równoległą gamą molową, losowana spośród czterech par gam, zgodnie z planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny
- dwa utwory wybrane zgodnie z planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny

EGZAMIN KOŃCOWOROCZNY

- para gam, przygotowana zgodnie z programem i planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny
- etiuda
- utwór polifoniczny
- część sonatiny/sonaty, rondo, wariacje lub część koncertu
- utwór dowolny

Klasa V/c6

PRZESŁUCHANIE PÓŁROCZNE

- gama durowa wraz z równoległą gamą molową, losowana spośród czterech par gam, zgodnie z planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny
- dwa utwory wybrane zgodnie z planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny

EGZAMIN KOŃCOWOROCZNY

- para gam, przygotowana zgodnie z programem i planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny
- etiuda
- utwór polifoniczny
- część sonatiny/sonaty, rondo, wariacje lub część koncertu
- utwór dowolny
- czytanie utworu a prima vista

Klasa VI/c6

PRZESŁUCHANIE PÓŁROCZNE

- gama durowa wraz z równoległą gamą molową, losowana spośród par gam, zgodnie z planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny
- dwa kontrastujące ze sobą dowolnie wybrane utwory lub dwie części jednego utworu
- akompaniament albo utwór na cztery ręce lub na dwa fortepiany

PRZESŁUCHANIE TECHNICZNE (kwiecień/maj)

- gamy według zestawu wylosowanego tydzień przed przesłuchaniem
- czytanie utworu a prima vista

EGZAMIN KOŃCOWOROCZNY

- dwie etiudy lub etiuda o zróżnicowanej problematyce technicznej dla prawej i lewej ręki
- utwór polifoniczny
- część sonatiny/sonaty, rondo, wariacje lub część koncertu
- utwór dowolny

Podane wymagania i terminy egzaminacyjne mogą ulec zmianie w przypadku uczestnictwa uczniów w przesłuchaniach makroregionalnych i konkursach pianistycznych.

CYKL CZTEROLETNI

Klasa I/c4

KONCERT WIOSENNY DLA RODZICÓW (marzec/kwiecień)

- dwa dowolne ćwiczenia lub utwory, w tym jeden na 4 ręce

PRZESŁUCHANIE KOŃCOWOROCZNE

- dowolnie wybrana para gam: durowa i równoległa molowa, przygotowane zgodnie z programem klasy pierwszej
- dwa dowolnie wybrane ćwiczenia lub utwory

Klasa II/c4

PRZESŁUCHANIE PÓŁROCZNE

- dowolnie wybrana para gam: gama durowa i równoległa molowa, przygotowane zgodnie z programem nauczania
- dwa utwory wybrane zgodnie z planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny

EGZAMIN KOŃCOWOROCZNY

- para gam, przygotowana zgodnie z programem i planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny
- etiuda
- utwór barokowy
- część sonatiny/sonaty, rondo, wariacje lub część koncertu
- utwór dowolny

Klasa III/c4

PRZESŁUCHANIE PÓŁROCZNE

- gama durowa wraz z równoległą gamą molową, losowana spośród czterech par gam, zgodnie z planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny
- dwa utwory wybrane zgodnie z planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny

EGZAMIN KOŃCOWOROCZNY

- para gam, przygotowana zgodnie z programem i planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny
- etiuda
- utwór barokowy
- część sonatiny/sonaty, rondo, wariacje lub część koncertu
- utwór dowolny
- czytanie utworu a prima vista

Klasa IV/c4

PRZESŁUCHANIE PÓŁROCZNE

- gama durowa wraz z równoległą gamą molową, losowana spośród par gam, zgodnie z planem pracy sekcji na bieżący rok szkolny
- dwa kontrastujące ze sobą dowolnie wybrane utwory lub dwie części jednego utworu
- akompaniament albo utwór na cztery ręce lub na dwa fortepiany

PRZESŁUCHANIE TECHNICZNE (kwiecień/maj)

- gamy według zestawu wylosowanego tydzień przed przesłuchaniem
- czytanie utworu a prima vista

EGZAMIN KOŃCOWOROCZNY

- dwie etiudy lub etiuda o zróżnicowanej problematyce technicznej dla prawej i lewej ręki
- utwór polifoniczny
- część sonatiny/sonaty, rondo, wariacje lub część koncertu
- utwór dowolny

Podane wymagania i terminy egzaminacyjne mogą ulec zmianie w przypadku uczestnictwa uczniów w przesłuchaniach makroregionalnych i konkursach pianistycznych.

VI. Kryteria, formy i sposoby oceniania

Uczeń oceniany jest według następujących kryteriów:

- poprawność aparatu gry – w tym postawa ucznia przy instrumencie, ustawienie i swoboda aparatu gry,
- postępy w zdobywaniu umiejętności warsztatowych – w tym biegłość palcowa, artykulacja, dynamika, pedalizacja, niezależność rąk, umiejętność zachowania właściwych proporcji brzmieniowych między melodią i akompaniamentem,
- bezbłądność wykonania – w tym prawidłowe odczytanie tekstu i opanowanie utworu,
- zrozumienie budowy formalnej utworu, zgodność interpretacji z budową, stylowość wykonania, właściwy dobór tempa,
- postępy w zdobywaniu środków wykonawczych,
- walory artystyczne wykonywanych utworów – w tym estetyka brzmienia, umiejętność prowadzenia frazy, odpowiedni dobór środków technicznych w celu osiągnięcia właściwej interpretacji utworu,
- umiejętność koncentracji i pokonywania tremy podczas występu,
- wykonanie prezentowanego programu z pamięci,
- spełnienie wymagań programowych dla danego roku, zgodność wykonanego programu z wymaganiami egzaminacyjnymi,
- wykroczenie ponad obowiązujący program nauczania lub zdobycie nagrody bądź wyróżnienia na konkursie regionalnym, ogólnopolskim lub międzynarodowym albo na przesłuchaniach CEA,
- systematyczność i pilność ucznia,
- aktywny udział (czynny lub bierny) w koncertach szkolnych i środowiskowych,

Uczeń ma możliwość zaprezentowania przygotowanego programu i zostaje oceniony podczas:

- popisów – klasowych, sekcyjnych i międzysekcyjnych
- audycji muzycznych
- koncertów szkolnych i pozaszkolnych
- konkursów szkolnych i pozaszkolnych
- przesłuchań szkolnych – technicznych, półrocznych

- przesłuchań pozaszkolnych – makroregionalnych i ogólnopolskich
- egzaminów promocyjnych i egzaminu końcowego
- lekcji (przygotowanie do lekcji, zaliczenie utworu itp.)

Oceny gry ucznia po występie dokonuje nauczyciel przedmiotu głównego w ustnej formie opisowej. Podczas występu na przesłuchaniach, konkursach oraz egzaminach promocyjnych i końcowym – ucznia ocenia komisja konkursowa bądź egzaminacyjna zgodnie z regulaminem pracy komisji.

Ocena końcoworoczna ucznia z przedmiotu głównego zostaje ustalona **w trybie egzaminu promocyjnego** (oprócz klas I/c6 i I/c4) przez komisję egzaminacyjną i **nie może zostać zmieniona** ani przez nauczyciela ani w trybie egzaminu poprawkowego. Podczas egzaminu końcoworocznego członkowie komisji oceniają uczniów, uwzględniając programowe wskaźniki osiągnięć ucznia – zamierzone efekty oraz nabyte umiejętności.

Oceny klasyfikacyjne ustalone zostały w stopniach według następującej skali:

stopień celujący	- 6	(ilość punktów 25)
stopień bardzo dobry	- 5	(ilość punktów 21 – 24)
stopień dobry	- 4	(ilość punktów 16 – 20)
stopień dostateczny	- 3	(ilość punktów 13 – 15)
stopień dopuszczający	- 2	(ilość punktów 11 – 12)
stopień niedostateczny	- 1	(ilość punktów – do 10)

Grę ucznia ocenia się według następujących kryteriów:

- ocenę **celującą** otrzymuje uczeń, który w grze bezbłędnej tekstowo, muzycznie i technicznie prezentuje wyjątkowe walory interpretacyjno-artystyczne; uczeń wykonuje repertuar wykraczający ponad obowiązujący w danej klasie program nauczania prawidłowym i swobodnym aparatem gry; bierze aktywny udział w życiu artystycznym szkoły lub jest laureatem przesłuchań CEA lub konkursów regionalnych, ogólnopolskich czy międzynarodowych; ponadto wykazuje się nienaganną i wzorową postawą w zakresie kultury osobistej oraz poszanowania instrumentów i mienia szkolnego,
- ocenę **bardzo dobrą** otrzymuje uczeń, który opanował zakres wiedzy i umiejętności określonych w programie nauczania, wykonuje zgodny z programem nauczania repertuar bezbłędnie tekstowo i dobrze technicznie, z pamięci, prawidłowym

i swobodnym aparatem gry, prezentuje w grze właściwą i stylową interpretację, wykazuje się dużym zaangażowaniem i kreatywnością, szybko i bez trudności przyswaja zadany program, systematycznie i bez zastrzeżeń pracuje w domu, aktywnie uczestniczy w życiu artystycznym szkoły,

- ocenę **dobrą** otrzymuje uczeń, który opanował materiał nauczania danej klasy według obowiązującego programu oraz prezentuje grę poprawną technicznie i muzycznie z drobnymi błędami tekstowymi, technicznymi lub pamięciowymi, w miarę prawidłowym aparatem gry; prezentuje poprawną muzycznie i stylistycznie interpretację; wykazuje się niewielkim zaangażowaniem i kreatywnością, pracuje dość systematycznie lecz nie zawsze w pełni realizuje polecenia nauczyciela,
- ocenę **dostateczną** otrzymuje uczeń, który opanował jedynie podstawowe treści programowe, co może oznaczać trudności w toku dalszego kształcenia; wykonał repertuar w miarę zgodny z programem nauczania, ale z błędami tekstowymi oraz niedociągnięciami muzyczno – technicznymi lub pamięciowymi, poprawnym aparatem gry z elementami właściwej interpretacji; pracuje w domu niesystematycznie, niewystarczająco lub niezgodnie ze wskazówkami nauczyciela; opanował grę na instrumencie w sposób umożliwiający postępy w dalszej nauce przy systematycznej pracy,
- ocenę **dopuszczającą** otrzymuje uczeń, który wykonuje program niezgodny z programem nauczania, a jego wykonanie utworów charakteryzuje się poważnymi błędami tekstowymi, technicznymi lub pamięciowymi, bez interpretacji muzycznej; posługuje się niepoprawnym aparatem gry; niewielkie zainteresowanie ucznia przedmiotem uniemożliwia zrealizowanie minimum programowego w danej klasie, a może nawet uniemożliwić dalsze kształcenie,
- ocenę **niedostateczną** otrzymuje uczeń, który nie zrealizował niezbędnego minimum materiału przewidzianego w programie nauczania danej klasy, ma problemy z wykonaniem jakiegokolwiek repertuaru, wykazuje brak chęci i predyspozycji do gry na fortepianie, nie rokuje nadziei na dalszy rozwój muzyczno – artystyczny, jego brak opanowania podstawowych zadań techniczno – wykonawczych uniemożliwia kontynuację kształcenia.

VII. Literatura przedmiotu

KLASA PIERWSZA CYKLU SZEŚCIOLETNIEGO KLASA PIERWSZA CYKLU CZTEROLETNIEGO

Szkoły na fortepian (do wyboru)

- M. Aaron: *Methode de piano*
- K. Druszkiewiczowa: *Podręcznik nauczania na fortepianie. Metoda beznutowa*
- Z. Drzewiecki, J. Ekier: *Gamy i pasaże na fortepian, cz. I*
- J. Garścia: *Abecadło na fortepian*
- J. Garścia: *Muzyczne ABC przy fortepianie*
- M. Grzebalska: *Krasnoludki grają na fortepianie. Elementarz muzyczny młodego pianisty*
- A. Lachert: *Nuta, dźwięk, klawisz*
- I. Leszczyńska, W. Paprocki: *Malec przy fortepianie*
- L. Lubomodrowa, K. Sorokin, A. Tumanian: *Chrestomatija pedagogiczeskowo repertuara dla fortepiano*
- K. Longchamps-Druszkiewiczowa: *Podręcznik początkowego nauczania gry na fortepianie*
- W. Markiewiczowa: *Do-re-mi-fa-sol*
- M. Niemira: *Szkoła na fortepian cz. I i II*
- M. Preuschoff-Kaźmierczakowa: *Fortepian dla najmłodszych*
- L.I. Rojzman, W.A. Natanson: *Junyj pianist (Młody pianista), cz. I*
- A. Różycki: *Elementarna szkoła na fortepian op. 50*

Etiudy (do wyboru)

- K. Czerny: *Pierwszy nauczyciel op. 599*
- H. Gnesina: *Małe etiudy dla początkujących*
- S. Raube (opracowanie): *Etiudy dla dzieci, z. I*
- A. Różycki (opr. S. Raube): *Wybór etiud op. 7, op. 12 i inne*
- W. Sawicka, G. Stempniowa (opracowanie): *Etiudy, z. I*
- L. Schytte: *25 Łatwych etiud op.108*

L. Schytte: *Etiudy op. 106*

D. Wiłkomirska (opracowanie): *Etiudy dla początkujących*

Utwory polifonizujące i polifoniczne , utwory dawnych mistrzów (do wyboru)

B. Bartók: *Die Erste Zeit am Klavier (Pierwsze chwile przy fortepianie) Musica, Budapest*

M. Frey: *Dwanaście łatwych utworów polifonicznych*

J. Hofmann, A. Rieger: *Dawne tańce i melodie, cz. I*

L. Mozart: *Menuet d-moll (zbiór Chrestomatija cz. I)*

Z. Śliwiński (opracowanie): *Z dawnych wieków*

Formy klasyczne (do wyboru)

Dla uczniów zaawansowanych materiał z klasy drugiej.

Utwory różne (do wyboru)

E. Altberg (opracowanie): *Czytanki muzyczne, z. I*

B. Bartók: *Mikrokosmos, z. I (numery 1 – 23), Musica, Budapest*

W. Chmielowska: *Świątek dziecięcy*

J. Garścia: *Miniatury op.5*

J. Garścia: *Obrazki muzyczne dla najmłodszych op.21*

J. Garścia: *Ulubione nutki op.27*

J. Garścia: *Igraszki zimowe*

D. Kabalewski: *Łatwe utwory op.39*

S. Prószyński: *Łatwe utwory*

S. Raube (opracowanie): *Żabki i inne utwory dla dzieci na fortepian*

A. Rowley: *Utwory dziecięce op. 3*

A. Rowley: *Erholung (Wytchnienie) op.37 (łatwiejsze)*

A. Rowley: *Wróżki i Elfy op. 38 (Echo)*

F. Rybicki: *Zaczynam grać op. 20*

Łatwe utwory na fortepian (Liogkije piesy dlia fortepiano) (wyd. Sowietskij Kompozitor)

Utwory na cztery ręce (do wyboru)

E. Altberg, Z. Romaszkowa (opracowanie): *Na 4 ręce - wybór utworów na fortepian*

A. Diabelli: *Ćwiczenia melodyjne op.149*

J. Garścia: *Graj ze mną na 4 ręce op.37*

J. Garścia: *Muzyczne ABC przy fortepianie*

J. Garścia: *Piosenki mojego dzieciństwa op. 63 na cztery ręce (łatwiejsze)*

L. Lubomodrowa, K. Sorokin, A. Tumanian: *Chrestomatija pedagogiczeskowo repertuara dla fortepiano*

S. Majkapar (opracowanie Z. Śliwiński): *Pierwsze kroki. Zbiór utworów na 4 ręce*

A. Różycki: *ABC na fortepian (łatwiejsze utwory na 4 ręce)*

R. Twardowski: *W gaiku zielonym*

**KLASA DRUGA I TRZECIA CYKLU SZEŚCIOLETNIEGO
KLASA DRUGA CYKLU CZTEROLETNIEGO**

Ćwiczenia techniczne (do wyboru)

E. Altberg, Z. Romaszkowa: *313 wprawek*

Szkoły na fortepian (do wyboru)

A. Lachert: *Nuta, dźwięk, klawisz*

S. Lachowicka, L. Varenbojm: *Сборник фортепианных пьес, этюдов и ансамблей для начинающих (Zbiór utworów fortepianowych dla początkujących), cz. I /trudniejsze/, Cz. II, cz. III*

N. Lubomudrowa, K. Sorokin, A. Tumanian: *Chrestomatija pedagogiczeskogo repertuara dla fortepiano (Wypisy z pedagogicznego repertuaru fortepianowego), t. 1 cz. I /trudniejsze/ cz. II*

A. Nikołajew (opracowanie): *Szkoła igry na fortepiano (Szkoła na fortepian), t. 1, cz. I /trudniejsze/, cz. II*

E. Schütte – Kötschau: *Schule des Klavierspiele (Szkoła na fortepian)*

Etiudy (do wyboru)

J. P. Burgmüller: *Studia op. 100 (łatwiejsze)*

K. Czerny: *Pierwszy nauczyciel op. 599 cd.*

K. Czerny (opracowanie S. Raube): *Wybór etiud (łatwiejsze)*

K. Czerny (opracowanie M. Wiłkomirska): *Wybór etiud op. 139, 599, 636 (łatwiejsze)*

F. Le Couppey: *Azbuka (Elementarz) op. 17*

J. Duvernoy: *Etiudy elementarne op. 176*

E. Fedorczenko, E. Efruzi (opracowanie): *Избранные этюды на двойные ноты и аккорды для фортепиано (Wybrane etiudy na podwójne dźwięki), z. I*

J. Garścia: *Małe etiudy polirytmiczne op. 23*

H. Gnesina: *23 Małe etiudy dla początkujących*
H. Lemoine: *Etiudy dziecięce op. 37*
N. Nikołajew, W. A. Natanson, S. Kisiel (opracowanie): *Sbornik etiudow i technicznych pies russkich i sowietskich kompozitorow (Zbiór etiud i utworów technicznych kompozytorów rosyjskich i radzieckich), z. I /łatwiejsze/*
S. Raube (opracowanie): *Etiudy dla dzieci, z. I, z. II*
A. Różycki (opracowanie S. Raube): *Wybór etiud op. 7, op. 12 cd.*
W. Sawicka, G. Stempniowa (opracowanie): *Etiudy, z. I cd., z. II*
L. Schytte: *25 Łatwych etiud op. 108*
L. Schytte: *Etiudy op. 106 cd.*
D. Wiłkomirska (opracowanie): *Etiudy dla początkujących*
D. Wiłkomirska (opracowanie): *Wybór etiud na podwójne dźwięki (łatwiejsze)*

Utwory polifonizujące i polifoniczne , utwory dawnych mistrzów (do wyboru)

E. Altberg (opracowanie): *Czytanki muzyczne, z. I*
E. Altberg (opracowanie): *Wybór utworów z XVII i XVIII w., z. I*
Anonimy czeskie: *Kutnohorska knižka menuetow (Menuety z Kutnej Hory)*
J. S. Bach: *Łatwe utwory*
J. S. Bach: *Drobne utwory*
J.S. Bach: *Małe preludia*
B. Bartók: *Die erste Zeit am Klavier (Pierwsze chwile przy fortepianie)*
J. Hofmann, A. Rieger (opracowanie): *Dawne tańce i melodie, z. I cd., z. II (łatwiejsze)*
J. Hofmann, A. Rieger (opracowanie): *Szkoła czytania nut, nr 141 (A-a kotki dwa), nr 143 (Wyszła Marysia), nr 144 (Melodia ludowa), nr 147 (Oj, wyjeżdżaj), nr 150 (Kołysanka), nr 152 (Pod krakowem), nr 157 (Jest drożyna), nr 159 (Pójdźcież chłopcy)*
S. Lachowicka, B. Wolman (opracowanie): *Sbornik polifonicznych pies (Utwory polifoniczne)*
Z. Sliwiński (opracowanie): *Z dawnych wieków*
G. Türk: *Menuety*

Formy klasyczne (do wyboru)

- J. Garścia: *Sonatiny op. 4*
J. Garścia: *Sonatiny op. 38*
J. Garścia: *Sonatiny op. 51*
J. Garścia: *2 Sonatiny i wariacje op. 68*
J. Hofmann, A. Rieger (opracowanie): *Wybrane sonatiny, z. I*
N. Lubomudrowa, K. Sorokin, A. Tumanian: *Chrestomatija pedagogicznego repertuara dla fortepiano (Wypisy z pedagogicznego repertuaru fortepianowego), t. I, t. II*
L. Miklaszewski: *Sonatina C-dur, nr 1, Sonatina c-moll, nr 2, Sonatina G-dur, nr 3*
S. Raube (opracowanie): *Wybór sonatin dla dzieci, cz. I, cz. II*
L. Brustinow: *Koncert dziecięcy C-dur*

Utworki różne (do wyboru)

- E. Altberg (opracowanie): *Czytanki muzyczne, z. I*
E. Altberg (opracowanie): *6 Utworów polskich kompozytorów (łatwiejsze)*
B. Bartók: *Die erste Zeit am Klavier (Pierwsze chwile przy fortepianie)*
B. Bartók: *Mikrokosmos, z. I, z. II*
B. Bartók: *Gyermeknek (Dla dzieci), z. I, z. II, z. III*
A. Chaczaturian: *Album dziecięcy, cz. I*
P. Czajkowski: *Album dla młodzieży op. 39 (łatwiejsze)*
K. Drobner: *Ulica mistrzów zegarmistrzów (łatwiejsze)*
J. Dzielska: *Kolorowe kamyki*
J. Garścia: *Igraszki zimowe*
J. Garścia: *Ikebana*
J. Garścia: *Najłatwiejsze utworki dla dzieci op. 3 cd.*
J. Garścia: *Miniatury op. 5*
J. Garścia: *Obrazki muzyczne dla najmłodszych op. 21*
J. Garścia: *Ulubione nutki op. 27*
J. Garścia: *Rondino op. 52, nr 1; Scherzino op. 52, nr 2; Małe wariacje op. 52, nr 3*
I. Garztecka: *Tańce polskie*

I. Garztecka: *Utwory dla dzieci (łatwiejsze)*
H. Gnesina: *Pieski — kartinki (Utwory — obrazki) (łatwiejsze)*
H. Gnesina: *Maleńkije piesy (Miniatury) (łatwiejsze)*
A. Greczaninow: *Dietskij albom (Album dla dzieci) op. 98*
A. Greczaninow: *Glassperlen (Szkłane perły) op. 123*
A. Greczaninow: *Albom diduszki (Album dziadunia) op. 119*
D. Kabalewski: *Łatwe utwory op. 39*
D. Kabalewski: *Utwory wybrane op. 27*
T. Kassern: *Słodki kramik (łatwiejsze)*
A. M. Klechniowska: *Igraszki na fortepian*
J. Lefeld: *Utwory fortepianowe dla dzieci*
W. Łabuński: *Łatwe utwory*
J. Łuciuk: *Improwizacje dziecięce (łatwiejsze)*
J. Łuciuk: *Sonatina nr 1 (całość)*
S. Majkapar: *Biriulki (łatwiejsze)*
J. Maksymiuk: *Krople i kropelki (łatwiejsze)*
W. Markiewiczówna: *Kolorowe obrazki z. I, z. II*
P. Perkowski: *Łatwe utwory*
S. Prószyński: *Łatwe utwory cd.*
S. Raube (opracowanie): *Żabki i inne utwory dla dzieci na fortepian*
A. Rowley: *Erholung (Wytchnienie) op. 37*
A. Rowley: *Aus meinem Skizzenbuch (Z mojego szkicownika) op. 39 (łatwiejsze)*
F. Rybicki: *Zaczynam grać op. 20 cd.*
F. Rybicki: *Już gram*
F. Rybicki: *Gram wszystko*
F. Rybicki: *Ten nasz ogródeczek*
F. Rybicki: *Mały modernista*
F. Rybicki: *Pieśni ludowe op. 46*
R. Schumann: *Album dla młodzieży op. 68 (łatwiejsze)*
D. Szostakowicz: *Dietskij albom, (Album dla dzieci) cd.*

Utwory na cztery ręce (do wyboru)

- E. Altberg, Z. Romaszkowa (opracowanie): *Wybór łatwych utworów na 4 ręce, z. I*
- E. Altberg (opracowanie): *Francuski wachlarzyk. Wybór łatwych utworów na fortepian na 4 ręce*
- J. Garścia: *Graj ze mną na 4 ręce op. 37*
- A. Greczaninow: *Na zielonym ługu. 10 liogkich pies dla fortepiano w 4 ruki (Na zielonej łące. 10 łatwych utworów na fortepian na 4 ręce) op. 99*
- S. Lachowicka, L. Barenbojm (opracowanie): *Sbornik fortepiannych pies, etiudow i ansamblej (Zbiór utworów fortepianowych, etiud i utworów na 4 ręce)*
- J. Łuciuk: *Mini-Opus*
- S. Majkapar (opracowanie Z. Śliwiński): *Pierwsze kroki. Zbiór utworów na 4 ręce*
- M. Preuschoff-Kaźmierczakowa, F. Woźniak: *Muzyka dla najmłodszych*
- S. Raube (opracowanie): *Drobiazgi na fortepian na 4 ręce, z. I*
- I. Strawiński: *Utwory na 4 ręce*
- G. Türk (opracowanie E. Doflein): *Tonstücke für vier Hände (Zbiór utworów na 4 ręce)*

**KLASA CZWARTA I PIĄTA CYKLU SZEŚCIOLETNIEGO
KLASA TRZECIA CYKLU CZTEROLETNIEGO**

Czytanie nut a prima vista

Utwory wybrane z zakresu materiału klasy I, II i III cyklu sześćoletniego

Ćwiczenia techniczne (do wyboru)

Z. Drzewiecki, J. Ekier: *Gamy i pasaże na fortepian z II*

E. Altberg, Z. Romaszkowa: *313 Wprawek*

B. Domaniewski: *Vademecum*

Etiudy (do wyboru)

H. Berens: *Najnowsza szkoła biegłości op. 61 (łatwiejsze)*

H. Bertini: *Etiudy op. 100*

F. Burgmüller: *Etiudy op. 109*

K. Czerny (opracowanie S. Raube): *Wybór etiud*

K. Czerny (opracowanie M. Wiłkomirska): *Wybór etiud op. 139, 599, 636*

K. Czerny: *Wstępna szkoła biegłości op. 849 (łatwiejsze)*

K. Czerny: *25 leichte Übungen für kleine Hände - 25 Łatwych ćwiczeń dla małych rąk op. 748*

K. Czerny: *24 Etiudy na lewą rękę op. 718 (łatwiejsze)*

K. Czerny: *40 Ćwiczeń codziennych*

J. Duvernoy: *Etiudy op. 276 (łatwiejsze)*

E. Fedorczenko, E. Efruzi (opracowanie): *Izbrannyje etiudy na dwojnyje noty i akordy (Wybrane etiudy na podwójne dźwięki)*

J. Garścia: *Bagatelles op. 40*

J. Garścia: *Małe etiudy polirytmiczne op. 23*

S. Heller: *Etiudy op. 125*

L. Köhler: *Etiudy op. 242*

A. Löschhorn: *Etiudy op. 38*

A. Löschhorn: *Etiudy op. 66 (łatwiejsze)*

N. Nikołajew, W. A. Natanson, S. Kisiel (opracowanie): *Sbornik etiudow i technicznych pies russkich i sowietskich kompozitorow (Zbiór etiud i utworów technicznych kompozytorów rosyjskich i radzieckich), z. II i z. III*

S. Raube (opracowanie): *Etiudy dla dzieci, z. II*

Z. Romaszkowa (opracowanie): *Zbiór etiud dla dzieci i młodzieży*

W. Sawicka, G. Stempniowa (opracowanie): *Etiudy z. III i z. IV*

D. Wiłkomirska (opracowanie): *Wybór etiud z. I, z. II*

Utwory polifonizujące i polifoniczne , utwory dawnych mistrzów (do wyboru)

E. Altberg (opracowanie): *Studium gry polifonicznej*

E. Altberg (opracowanie): *Wybór utworów z XVII i XVIII w., z. I*

J. S. Bach: *Drobne utwory*

J. S. Bach: *Inwencje dwugłosowe*

J. S. Bach: *Małe preludia*

J. S. Bach: *Suity francuskie (fragmenty)*

J. F. Haendel: *Leichte Tänze und Stücke für Klavier (Łatwe tańce i utwory na fortepian)*

J. F. Haendel: *Utwory wybrane (fragmenty)*

J. Hofmann, A. Rieger (opracowanie): *Dawne tańce i melodie, z. II*

S. Kazuro: *Inwencje dwugłosowe*

Formy klasyczne (do wyboru)

L. van Beethoven: *6 Łatwych wariacji F-dur na temat szwajcarskiej piosenki*

A. Diabelli (opracowanie: L. Köhler, A. Ruthardt): *Sonatinen Album (Sonatiny)*

F. K. Dussek: *Sonata per il Clavicembalo (nr 1 – 3)*

F. K. Dussek: *Sonatiny op. 20*

J. Haydn: *6 leichte Divertimenti (Sonatiny)*

J. Hofmann, A. Rieger (opracowanie): *Wybrane sonatiny, z. I i II*

J. N. Hummel: *Rondo a-moll, Rondo Es-dur, Rondoletto C-dur*
D. Kabalewski: *Łatwe wariacje F-dur op. 51, nr 1 – (E. Altberg (opracowanie): Czytanki muzyczne, z. II)*
D. Kabalewski: *Wariacje d-moll op. 53*
J. Kolasiński: *Sonatina op. 31*
L. Köhler. A. Ruthardt (opracowanie): *Sonatinen Album für Klavier, t. 1*
N. Lubomudrowa, K. Sorokin, A. Tumanian: *Chrestomatija pedagogicznego repertuara dla fortepiano (Wypisy z pedagogicznego repertuaru fortepianowego), cz. II*
A. Marek: *Łatwe wariacje*
W. A. Mozart: *6 Sonatin wiedeńskich*
S. Raube (opracowanie): *Wybór sonatin dla dzieci, cz. II*
L. I. Rojzman, W. A. Natanson: *Junyj pianist (Młody pianista), cz. II*
A. Rowley: *Sonatina op. 40*
P. Schäfer (opracowanie): *Sonatinen – Vorstufe*
R. Twardowski: *Capricci (Sonatiny)*
H. Vogler (opracowanie): *Das Sonatinenbuch*
J. Haydn: *Koncert G-dur*
J. Haydn: *Koncert D-dur*
J. Vogler: *Koncert C-dur*

Utwory różne (do wyboru)

E. Altberg (opracowanie): *Czytanki muzyczne, z. II i III*
E. Altberg (opracowanie): *Sześć utworów polskich kompozytorów*
T. Baird: *Mała suita dziecięca*
B. Bartók: *Mikrokosmos, z. II i z. III*
B. Bartók: *Gyermeknek (Dla dzieci), z. I – IV*
A. Casella: *11 Utworów dziecięcych*
F. Chopin: *Polonezy op. posth.*
P. Czajkowski: *Album dla młodzieży op. 39*
K. Drobner: *Ulica mistrzów zegarmistrzów*
J. Dzielska: *Kolorowe kamyki*

J. Ekier: *Kolorowe melodie (łatwiejsze)*

W. Friemann: *Miniatury dwugłosowe (łatwiejsze)*

J. Garścia: *Ikebana*

J. Garścia: *6 Ekspresyjnych miniatur*

J. Garścia: *Sonatiny i wariacje na fortepian. Wariacje na temat melodii ludowej op. 26*

I. Garztecka: *Utwory dla dzieci*

H. Gnesina: *Maleńkije piesy*

H. Gnesina: *Pieski — kartinki (Utwory — obrazki)*

A. Greczaninow: *Dietskij albom (Album dla dzieci) op. 98*

E. Grieg: *Utwory liryczne*

C. Grudziński (opracowanie): *Miniatury kompozytorów polskich*

A. Hundziak: *Cyrk. Miniatury dla dzieci*

D. Kabalewski: *Łatwe utwory op. 39*

D. Kabalewski: *Utwory wybrane op. 27*

T. Kassern: *Słodki kramik*

A. M. Klechniowska: *Igraszki na fortepian*

J. Lefeld: *Utwory fortepianowe dla dzieci*

N. Lubomudrowa, K. Sorokin, A. Tumanian: *Chrestomatija pedagogiczeskogo repertuara dla fortepiano (Wypisy z pedagogicznego repertuaru fortepianowego) cz. I*

W. Łabuński: *Łatwe utwory*

W. Łabuński: *Miniatury (łatwiejsze)*

J. Łuciuk: *Improwizacje dziecięce*

J. Łuciuk: *Sonatiny nr 2, nr 3*

S. Majkapar: *Wariacje d-moll op. 53*

S. Majkapar: *Biriulki*

S. Majkapar: *Rondo a-moll*

S. Majkapar: *Wariacje na ruskiju temu op. 8 nr 14 (Wariacje na temat rosyjski)*

S. Majkapar: *Dwadcat pedalnych preludii (Dwadzieścia preludiów z pedalem)*

J. Maksymiuk: *Krople i kropelki*

W. Markiewiczówna: *Kolorowe obrazki*

M. K. Ogiński: *Album per pianoforte*

R. Palester: *Łatwe utwory*

P. Perkowski: *Łatwe utwory*

S. Prokofiew: *Muzyka dziecięca op. 65*

S. Prószyński: *Łatwe utwory*
S. Raube (opracowanie): *Żabki i inne utwory dla dzieci na fortepian*
S. Raube (opracowanie): *Taniec niedźwiadków i inne utwory dla dzieci na fortepian*
A. Rowley: *Aus meinem Skizzenbuch (Z mojego szkicownika) op. 39*
F. Rybicki: *Pieśni ludowe op. 46*
F. Schubert: *Tańce*
R. Schumann: *Album dla młodzieży op. 68*
K. Serocki: *Krasnoludki*
I. Szymańska: *Variazioni per bambini (Wariacje dla dzieci) z. I – V*
M. Szymanowska: *Miniatury*
M. Tajcewicz: *Utwory dziecięce*

Utwory na cztery ręce i na dwa fortepiany (do wyboru)

E. Altberg, Z. Romaszkowa (opracowanie): *Wybór łatwych utworów na 4 ręce*
E. Altberg (opracowanie): *Francuski wachlarzyk. Wybór łatwych utworów na fortepian na 4 ręce*
A. Diabelli: *2 Sonatiny op. 163*
A. Diabelli: *Ćwiczenia melodyjne op. 149*
J. Łuciuk: *Mini-Opus*
S. Raube (opracowanie): *Drobiaszki na fortepian na 4 ręce*
A. Rieger (opracowanie): *Wybór drobnych utworów na 4 ręce*
K. M. Weber, F. Schubert: *Wybór utworów na 4 ręce*
Drobiaszki na 4 ręce, z. I, II (Utwory polskich kompozytorów współczesnych)
J. Garścia: *Mała suita op. 18 na dwa fortepiany*
K. Stromenger: *Utwory klasyczne na 2 fortepiany*
J. D. Szajna-Lewandowska: *Porwanie w Tiutiurlistanie (łatwiejsze części)*

Akompaniamenty (do wyboru)

L. van Beethoven (opracowanie Jampolski): *Utwory na skrzypce i fortepian*

L. van Beethoven: *Serenada op. 8, Menuet*

L. van Beethoven: *Marsz turecki*

W. Burmester (opracowanie): *Alte Weisen. Eine Auswahl klassischer Stücke für Violine und Klavier (Tańce dawnych mistrzów na skrzypce i fortepian), t. II*

Ch. Dancla: *Mała szkoła melodii na skrzypce i fortepian op. 123*

Chrestomatija pedagogicznego repertuaru dla skripki i fortepiano (Wypisy z pedagogicznego repertuaru na skrzypce i fortepian)

I. Garztecka: *Mały skrzypek*

I. Garztecka, S. Jastrzębski (opracowanie): *Utwory sławnych kompozytorów, cz. I - na skrzypce i fortepian*

S. Herman, W. Walentynowicz *Lubię grać*

E. Iwan *Ładnie gram na skrzypkach*

S. Majkapar *Bagatele*

M. Międlar: *Albumik wiolonczelisty*

E. Towarnicki: *Szkoła na flet, cz. I*

I. Wyczyński (opracowanie): *Zbiór łatwych utworów na klarnet*

T. Zacharina (opracowanie): *Zbiorek tańców i melodii - na skrzypce i fortepian*

**KLASA SZÓSTA CYKLU SZEŚCIOLETNIEGO
KLASA CZWARTA CYKLU CZTEROLETNIEGO**

Czytanie nut a prima vista

Utwory wybrane z zakresu materiału klasy III i IV cyklu sześcioletniego

Ćwiczenia techniczne (do wyboru)

- E. Altberg, Z. Romaszkowa: *313 wprawek*
E. Altberg: *Studium gry polifonicznej (ćwiczenia)*
B. Domaniewski: *Vademecum*
Z. Drzewiecki, J. Ekier: *Gamy i pasaże na fortepian, z. II*

Etiudy (do wyboru)

- H. Berens: *Najnowsza szkoła biegiłości op. 61*
H. Bertini: *Etiudy op. 29*
H. Bertini: *Etiudy op. 100*
J. B. Cramer: *50 etiud*
K. Czerny (opracowanie M. Wiłkomirska): *Wybór etiud op. 139, 599, 636, 821*
K. Czerny: *Wstępna szkoła biegiłości op. 849*
K. Czerny: *Przygotowawcza szkoła biegiłości op. 636*
K. Czerny: *Szkoła biegiłości op. 299 (łatwiejsze)*
K. Czerny: *24 Etiudy na lewą rękę op. 718 (łatwiejsze)*
J. Duvernoy: *Etiudy op. 276*
J. Duvernoy: *Etiudy op. 120*
E. Fedorczenko, E. Efruzi (opracowanie): *Izbrannyje etiudy na dwojnyje noty i akordy (Wybrane etiudy na podwójne dźwięki)*
S. Heller (opracowanie M. i A. Riegerowie): *Wybrane etiudy op. 45*
S. Heller (opracowanie M. i A. Riegerowie): *Wybrane etiudy op. 46*

- S. Heller (opracowanie M. i A. Riegerowie): *25 Etiud op. 47*
- A. Löschhorn: *Etiudy op. 66*
- N. Nikołajew, W. A. Natanson, S. Kisiel (opracowanie): *Sbornik etiudow i technicznych pies russkich i sowietskich kompozitorow (Zbiór etiud i utworów technicznych kompozytorów rosyjskich i radzieckich), z. IV*
- Z. Romaszkowa (opracowanie): *Zbiór etiud dla dzieci i młodzieży*
- L. Schytte: *Etiudy op. 68 (łatwiejsze)*
- W. Sawicka, G. Stempniowa (opracowanie): *Etiudy, z. IV, z. V (łatwiejsze)*

Utwory polifonizujące i polifoniczne , utwory dawnych mistrzów (do wyboru)

- E. Altberg (opracowanie): *Studium gry polifonicznej*
- E. Altberg (opracowanie): *Wybór utworów z XVII i XVIII w.*
- J. S. Bach: *Inwencje dwugłosowe*
- J. S. Bach: *Inwencje trzygłosowe*
- J. S. Bach: *Suity francuskie (fragmenty)*
- F. E. Bach: *Solfeggio*
- D. Cimarosa: *Album per Pianoforte (Album na fortepian), Sonaty /wybór/*
- J. F. Haendel: *Dwienadcat legkich pies dla fortepiano (Dwanaście łatwych utworów na fortepian)*
- J. F. Haendel: *Utwory wybrane (fragmenty)*
- S. Kazuro: *Inwencje dwugłosowe*
- M. Sokołow (opracowanie): *Polifoniceskije piesy (Utwory polifoniczne)*

Formy klasyczne (do wyboru)

- L. van Beethoven: *Sonata G-dur op. 49 nr 2*
- L. van Beethoven: *Sonata g-moll op. 49 nr 1*
- L. van Beethoven: *6 wariacji G-dur na temat własny*
- L. van Beethoven: *Wariacje Nel cor piú*
- M. Clementi (opracowanie: G. Blasser): *Sonatinen*

M. Clementi: *Sonata c-moll op. 21 nr 3 (Arietta con variazioni)*
F. K. Dussek: *Sonatiny op. 20*
F. K. Dussek: *Sonata D-dur op. 31 nr 2*
J. Haydn: *6 Łatwych wariacji C-dur*
J. Haydn: *Das Sonatinen Buch (Księga sonatin)*
J. Haydn: *Sonaten — Album (Sonaty) Cz. I - IV /łatwiejsze/*
J. Hofmann, A. Rieger (opracowanie): *Wybrane sonatiny, z. II*
L. Köhler A. Ruthardt (opracowanie): *Sonatinen Album /wybór/*
F. Kuhlau: *45 Sonatinen und Vortragsstücke für Klavier*
W. A. Mozart: *Sonata C-dur KV 545*
F. Mirecki: *Sonata op. 12 nr 3*
S. Raube (opracowanie): *Wybór sonatin dla dzieci, cz. II*
A. Rowley: *Sonatina op. 40*
P. Schäfer (opracowanie): *Sonatinen - Vorstufe*
H. Vogler (opracowanie): *Das Sonatinenbuch*
J. Haydn: *Koncert G-dur, cz. III*
J. Haydn: *Koncert C-dur*
A. Rowley: *Koncert g-moll*

Utwory różne (do wyboru)

E. Altberg (opracowanie): *Czytanki muzyczne, z. II i III*
G. Bacewicz: *Suita dziecięca*
B. Bartók: *Mikrokosmos, z. III*
B. Bartók: *Gyermekeknek (Dla dzieci), z. I, II i IV*
B. Bartók: *Piesy (10 Łatwych utworów)*
I. Berkowicz: *Preludia (łatwiejsze)*
A. Casella: *11 Utworów dziecięcych*
F. Chopin: *Dwa zapomniane utwory*
F. Chopin: *Drobne utwory*
F. Chopin: *Polonezy op. posth.*
P. Czajkowski: *Album dla młodzieży op. 39*

J. Ekier: *Kolorowe melodie*
J. Field: *Nokturny wybrane*
J. Garścia: *6 Ekspresyjnych miniatur*
E. Grieg: *Utwory liryczne op. 12*
E. Grieg: *Tańce norweskie op. 17*
D. Kabalewski: *Utwory wybrane op. 27*
T. Kassern: *Słodki kramik*
J. Krogulski: *Dwa mazurki*
A. Liadow: *Maleńkij wals (Mały walc) op. 28*
W. Łabuński: *Łatwe utwory*
J. Łuciuk: *Sonatiny nr 3 i 4*
S. Majkapar: *Biriulki*
S. Majkapar: *Maleńkije piesy (Miniatury) op. 34*
F. Mendelssohn: *6 Utworów dziecięcych op. 72*
F. Mendelssohn: *Pieśni bez słów (łatwiejsze)*
M. K. Ogiński: *5 Tańców*
R. Palester: *Łatwe utwory*
P. Perkowski: *Łatwe utwory*
S. Prokofiew: *Muzyka dziecięca op. 65*
W. Raczkowski: *Miniatury dla dzieci i młodzieży*
F. Schubert: *Tańce*
R. Schumann: *Album dla młodzieży op. 8*
D. Szostakowicz: *Tancy kukoł (Tańce lalek) (łatwiejsze)*
K. Serocki: *Krasnoludki*
M. Szymanowska: *Nokturn*
M. Szymanowska: *5 tańców na fortepian*
R. Twardowski: *Wesołe miasteczko (10 miniatur)*
B. Zubrzycki: *Szkice per pianoforte (łatwiejsze)*

Utwory na cztery ręce i na dwa fortepiany (do wyboru)

- E. Altberg, Z. Romaszkowa (opracowanie): *Wybór łatwych utworów na 4 ręce*
- E. Altberg (opracowanie): *Francuski wachlarzyk Wybór łatwych utworów na fortepian na 4 ręce*
- S. Raube (opracowanie): *Drobiazgi na fortepian na 4 ręce, z. I, z. II*
- A. Rieger (opracowanie): *Wybór drobnych utworów na 4 ręce*
- Rubbach (opracowanie): *Dla maleńkich i bolszych dietiej. Piesy dla fortepiano w cztery ruki (Utwory na fortepian na 4 ręce) op. 85*
- A. Ruthardt (opracowanie): *Meister für die Jugend*
- K. M. Weber, F. Schubert: *Wybór utworów na 4 ręce, z. I, z. II*
- A. Areński: *Suita*
- K. Stromenger: *Rondo*
- K. Stromenger (opracowanie): *Utwory klasyczne na 2 fortepiany*
- T. Szeligowski: *Suita Na łące (łatwiejsze fragmenty)*

Akompaniamenty (do wyboru)

- G. Bacewicz: *Łatwe utwory na skrzypce i fortepian z.I*
- L. van Beethoven (opracowanie Jampolski): *Utwory na skrzypce i fortepian*
- W. Burmeister (opracowanie): *Alte Weisen. Eine Auswahl klassischer Stücke für Violine und Klavier (Tańce dawnych mistrzów na skrzypce i fortepian)*
- A. Cofalik, R. Twardowski: *W ZOO - na skrzypce i fortepian*
- Ch. Dancla: *Mała szkoła melodii op. 123 - skrzypce i fortepian*
- Chrestomatija pedagogicznego repertuaru dla skrzypki i fortepiano (Wypisy z pedagogicznego repertuaru na skrzypce i fortepian)*
- I. Garztecka: *Mały skrzypek*
- I. Garztecka, S. Jastrzębski (opracowanie): *Utwory skrzypcowe sławnych kompozytorów cz. I*
- F. Jamry, K. Bacewicz (opracowanie): *Dawni mistrzowie francuscy - skrzypce i fortepian*
- K. A. Fortunatow (opracowanie): *Junyj skripacz (Młody skrzypek)*
- F. Kühler: *Concertino G-dur - na skrzypce i fortepian*
- M. Międlar: *Szkoła na wiolonczelę*

- D. Obijalska, M. Wawruk: *Skrzypiące nutki - na skrzypce i fortepian*
- J. Powroźniak (opracowanie): *Mały solista - na skrzypce i fortepian*
- O. Rieding: *Air varie - na skrzypce i fortepian*
- O. Rieding: *Wybór koncertów na skrzypce i fortepian*
- J. Stasica, J. Gańcia: *Drobiazgi - na skrzypce i fortepian (łatwiejsze)*

VIII. Komentarz do realizacji programu

Program nauczania przedmiotu głównego fortepian został skonstruowany zgodnie z zasadą kontynuacji procesu nauczania. Zgodnie z nią cały proces nauczania dla pierwszego etapu edukacyjnego wymaga ciągłego utrwalania i powtarzania posiadanych umiejętności i wiadomości, ich doskonalenia, poszerzania i wzbogacania o nowe elementy.

Uczniowi należy zapewnić warunki niezbędne do realizacji programu nauczania. Sala, w której odbywają się zajęcia powinna spełniać określone warunki niezbędne do efektywnej pracy. Akustyka sali powinna być dobra, bez dużego pogłosu. Należy zadbać o właściwe oświetlenie i wentylację klasy. Sala powinna być wyposażona w dobrze nastrojony fortepian lub pianino. Do instrumentu niezbędny jest stołek o regulowanej wysokości oraz podnóżek dopasowany do wzrostu dziecka. Wskazane jest, aby w sali znajdowała się podręczna biblioteka nutowa i metodyczna, a także metronom. Nauczyciel powinien również mieć możliwość korzystania ze sprzętu do nagrywania i odtwarzania. Ważną rolę w procesie nauczania odgrywa biblioteka szkolna, zaopatrzona w podstawowe pozycje repertuarowe zawarte w programie nauczania, pozycje metodyczne, ewentualnie nagrania z zakresu muzyki fortepianowej. W przypadku braku fonoteki nauczyciel powinien zapewnić uczniowi możliwość wspólnego słuchania nagrań ucznia oraz innych pianistów i analizowania ich, co stanowi niezbędny czynnik rozwoju świadomości muzycznej.

Zawarte w programie treści nauczania, sposoby ich realizacji oraz osiągnięcia uczniów zostały ujęte w formę tabeli. Tabela ukazuje bezpośredni związek między sposobami realizacji treści nauczania a umiejętnościami uczniów, a poprzez czytelny przekaz pozwala osobom korzystającym z programu na łatwiejszy odbiór zawartych w nim informacji. Zarówno materiał zamieszczony w tabelach, jak i wykaz literatury fortepianowej podzielone zostały na następujące części:

- dla klasy pierwszej cyklu sześcioletniego i klasy pierwszej cyklu czteroletniego,
- dla klasy drugiej oraz trzeciej cyklu sześcioletniego i klasy drugiej cyklu czteroletniego,
- dla klasy czwartej oraz piątej cyklu sześcioletniego i klasy trzeciej cyklu czteroletniego,
- dla klasy szóstej cyklu sześcioletniego i klasy czwartej cyklu czteroletniego,

Podaną literaturę muzyczną traktować należy jako propozycję i pomoc przy doborze repertuaru w celu realizacji treści zawartych w programie. Podstawowym kryterium wyboru utworów powinny być możliwości i potrzeby ucznia.

Szybkość przyswajania nowych umiejętności w zakresie gry na instrumencie uzależniona jest od wieku, predyspozycji i zaangażowania ucznia. Indywidualizacja procesu nauczania sprzyja doborowi metod i materiału nauczania stosownie do możliwości, upodobań i stopnia zaawansowania ucznia tak, by umożliwić mu pełny i wszechstronny rozwój. Dobór utworów o zróżnicowanej problematyce jest niezbędnym elementem wielokierunkowego rozwijania uzdolnień dziecka na pierwszym etapie nauczania. Koncepcja programu ma pomóc nauczycielowi w indywidualnym i elastycznym rozplanowaniu pracy z uczniami o różnym poziomie uzdolnień muzycznych. Należy zadbać o to, by uczeń zawsze ćwiczył świadomie i celowo, dążąc do uzyskania oczekiwanego efektu pracy.

Nauczyciel, motywując ucznia do szybszej i efektywnej pracy, zrealizuje z nim dużo większą, niż określona wymogami egzaminacyjnymi, ilość utworów w semestrze. Należy pamiętać jednak, aby wymagania dostosowywać zawsze do możliwości ucznia. Zaangażowani w proces nauczania uczniowie zdolni, stosując odpowiednie sposoby ćwiczenia, mogą osiągać efekty większe od przewidzianych programem.